

بررسی نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران^۱

علی مزینانی^۲

چکیده: «در پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی نیازهای مهارتی ۳۲۳ نفر از مدیران و ۹۱۵ نفر از کتابداران شاغل در ۴۲۴ کتابخانه دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی ایران مورد پیمایش قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از نظر کل جامعه مدیران، اولویت‌های اول تا پنجم عبارتند از: فن‌آوری اطلاعات، نرم‌افزارهای کتابخانه، آشنایی با مراجع تخصصی، مبانی رایانه و ذخیره و بازیابی اطلاعات. این اولویت‌ها از نظر کل جامعه کتابداران عبارتند از: فن‌آوری اطلاعات، نرم‌افزارهای کتابخانه، آشنایی با مراجع تخصصی، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی و مبانی رایانه. یافته‌های پژوهش هم چنین نشان می‌دهد که ضریب همبستگی میان کل جامعه مدیران و کتابداران ۹۷ درصد است که همبستگی بالایی را نشان می‌دهد. در این پژوهش هم چنین نیازهای مهارتی کتابداران و مدیران دارای مدارک تحصیلی گوناگون و در مقاطع مختلف براساس ۲۸ اولویت مورد پیمایش قرار گرفته‌اند.»

مقدمه

دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین عناصر نظام‌های آموزشی و پژوهشی

۱. برگرفته از طرح پژوهشی با همین عنوان که در معاونت پژوهشی کتابخانه ملی و زیر نظر دکتر عباس حری در

سال ۱۳۷۶ انجام شده است

۲. عضو هیأت علمی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

هر کشوری محسوب می‌شوند و در واقع سنگ بنای هرگونه پیشرفت و توسعه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، و سیاسی محسوب می‌شوند. در هر نظام آموزشی و پژوهشی علاوه بر منابع انسانی، مالی و فیزیکی، وجود اطلاعات علمی ضرورتی اساسی است. در واقع اطلاعات به‌عنوان سوخت و نیروی محرکه هرگونه نوآوری و ابداع در سطح جامعه علمی مطرح است. کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی در واقع مخزن و جایگاه ذخیره اطلاعات به اشکال مختلف و بر روی محمل‌های گوناگون هستند. اگر این نوع کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی بتوانند به‌طور مؤثر و بهینه عمل کنند فرآیندهای آموزشی و پژوهشی، تسهیل می‌شوند و شتاب بیشتری می‌یابند و در مجموع باعث به‌وجود آمدن زمینه رشد و توسعه کشور می‌شوند. کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی نقش کاتالیزور را در فرآیندهای آموزشی و پژوهشی ایفا می‌نمایند و در واقع، روان‌کننده این نوع فرآیندها در نظام‌های آموزشی و پژوهشی محسوب می‌شوند.

تحولات و پیشرفت‌های اخیر در فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات باعث شده است تا کارکردها و وظایف کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، به‌ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی، دچار دگرگونی‌های اساسی شوند. این روند باعث شده تا کتابداران و اطلاع‌رسانان شاغل در این نوع کتابخانه‌ها نیازمند مهارت‌های جدیدی شوند و در نتیجه بتوانند خدمات مؤثرتر و بهینه برای کاربران خود ارائه دهند. کتابخانه ملی به دلیل نقش کلیدی و سیاست‌گذاری در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و به‌عنوان متولی نظام ملی اطلاع‌رسانی موظف است تا علاوه بر ایجاد زیر ساخت‌های لازم، نیازهای مهارتی و آموزشی نیروی انسانی شاغل در کتابخانه‌ها را تعیین نماید و با برگزاری دوره‌های آموزشی مستمر و حین خدمت نسبت به ارتقای کیفی این نیروها اقدام کند. از این‌رو، کتابخانه ملی سال‌هاست که نسبت به برگزاری دوره‌های کوتاه مدت کتابداری اقدام کرده و از سال ۱۳۷۱ با تأسیس مرکز آموزش عالی کتابداری در دو بخش آموزش‌های دانشگاهی و حین خدمت مشغول فعالیت است. با توجه به موارد ذکر شده، تعیین نیازهای مهارتی جدید کتابداران برای برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های ضمن خدمت پیشرفته ضرورت پیدا کرده است. از این‌رو، طرح پژوهشی "بررسی نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران" در دستور کار کتابخانه ملی قرار گرفت.

در پژوهش حاضر، نیازهای مهارتی ۳۳۳ نفر از مدیران و ۹۱۵ نفر از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران با روش پیمایشی توصیفی مورد بررسی و

نتایج و یافته‌های آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. امید است پس از شناسایی این نیازها، مراحل عملی طراحی دوره‌های آموزشی مورد نظر در دستور کار کتابخانه ملی قرار گیرد.

تعریف مسئله

یکی از وظایف کتابخانه ملی، برگزاری دوره‌های آموزش حین خدمت برای کتابداران سراسر کشور است. بدین منظور چندین سال است که کتابخانه ملی آموزش‌های حین خدمت عمومی و تخصصی را در قالب دوره‌های کوتاه مدت ارائه می‌کند. این روند با تأسیس مرکز آموزش عالی کتابداری در سال ۱۳۷۱ از جایگاه ویژه‌ای در حوزه کتابداری برخوردار شده است. این مرکز علاوه بر ارائه آموزش‌های رسمی دانشگاهی در مقطع کارشناسی هر ساله بیش از هشت دوره عمومی، دوره تخصصی فهرست‌نویسی، رده‌بندی و نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی را نیز برگزار می‌کند که دوره‌های عمومی آن مورد تأیید سازمان امور اداری و استخدامی کشور است و برای ارتقا یا تبدیل وضعیت کسانی که در پست کتابداری مشغول به کار هستند (بدون مدرک کتابداری) گذراندن آن ضروری است. در سال‌های اخیر به دلیل دگرگونی‌ها و پیشرفت‌های جدید در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و ماشینی شدن بسیاری از فرآیندها در کتابخانه، کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها به‌ویژه کتابداران دارای مدرک تحصیلی کتابداری و شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی نیازمند مهارت‌های جدید شده‌اند. به همین دلیل، کتابخانه ملی و به‌طور اخص مرکز آموزش عالی کتابداری طی چند سال گذشته با تقاضای مکرر کتابداران و مدیرانی مواجه بوده است که خواستار برگزاری دوره‌های آموزشی پیشرفته و مبتنی بر فرآیندها و عملکردهای جدید در کتابخانه‌ها هستند. در واقع کتابداران از کتابخانه ملی انتظار دارند تا به‌عنوان کلیدی‌ترین نهاد در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی دوره‌هایی پیشرفته و منطبق با نیازهای جدید ارائه کند. به همین دلیل تعیین حوزه‌ها و حدود این نیازهای مهارتی مدنظر کتابخانه ملی قرار گرفت.

ضرورت پژوهش

با توجه به دگرگونی‌ها و تحولات اخیر در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، هماهنگ شدن کتابداران با این دگرگونی‌ها و کسب مهارت‌های جدید ضرورتی انکارناپذیر و واقعیتی عینی و ملموس برای جامعه کتابداری ایران است. نخستین گام برای رفع این نیازها شناسایی و تعیین

کم و کیف این نیازهاست. بدین معنا که باید به صورتی مستند و کاملاً تفکیک شده نیازهای مهارتی کتابداران و مدیران کتابخانه‌ها، که دارای مدارک تحصیلی گوناگون و در مقاطع مختلف هستند، شناسایی و تعیین شوند. به همین دلیل انجام پژوهش برای تعیین این نیازها ضروری تشخیص داده شد. بدیهی است برای طراحی و برنامه‌ریزی دوره‌های آموزشی مورد نظر، شناسایی افراد و نیازهای آنها نیز کاملاً ضروری بود که خود باعث شد تا مقدمات انجام چنین پژوهشی فراهم گردد. علاوه بر دو دلیل و ضرورت عمده که ذکر شدند، ضرورت سومی نیز باعث شد تا این پژوهش انجام شود. بدین معنا که تاکنون در سطح ایران، در این وسعت و گستره، چنین پژوهشی درباره نیازهای مهارتی کتابداران انجام نشده بود. با توجه به ضرورت‌های مذکور، پژوهش حاضر در دستور کار معاونت پژوهشی و شورای پژوهشی کتابخانه ملی قرار گرفت و پس از تصویب، برای اجرا به مجری طرح ابلاغ شد.

هدف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش تعیین نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران است. اهداف فرعی این پژوهش نیز عبارتند از:

- تعیین نیازهای مهارتی مدیران کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران؛
- ارائه، نیم‌رخ از نیروی انسانی شاغل در این نوع کتابخانه و مراکز اطلاع‌رسانی؛
- تفکیک نیازهای مهارتی کتابداران و مدیران براساس نوع تحصیلات و مقاطع تحصیلی؛
- جمع‌آوری داده‌های آماری مورد لزوم برای طراحی و ارائه دوره‌های آموزشی؛

سؤال‌های پژوهش

- ضروری‌ترین نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران کدامند؟

- ضروری‌ترین نیازهای مهارتی مدیران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ایران کدامند؟

- کتابداران شاغل در این نوع کتابخانه‌ها و مدیران آنها از نظر جنسیت، سن، سابقه کار، نوع و میزان تحصیلات و دوره‌های آموزشی طی کرده چه وضعیتی دارند؟

- از نظر جامعه مورد پژوهش چه عواملی باعث شده تا کسب مهارت‌های جدید ضرورت پیدا کند؟

- از نظر جامعه مورد پژوهش چه راه‌حلی برای رفع این نیازها مؤثر هستند؟
- میزان همبستگی این نیازها از نظر کتابداران و مدیران با تحصیلات گوناگون و مقاطع تحصیلی مختلف چقدر است؟

مطالعات انجام شده

تاکنون در چنین سطح گسترده‌ای نیازهای مهارتی کتابداران و مدیران کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی ایران مورد پیمایش قرار نگرفته است. لازم به ذکر است که کتابداران این نوع کتابخانه‌ها و مرکز اطلاع‌رسانی از سطوح تحصیلی بالاتری برخوردار هستند که یکی از دلایل این نوع کتابخانه‌ها نیز همین بوده است. اما در سطح محدودتری چند پژوهش در ایران انجام شده است. در خارج از کشور نیز در این زمینه پژوهش‌های متعددی انجام شده است که بیش از ۱۲۸ مورد از آنها شناسایی شده‌اند که گزیده‌ای از اطلاعات کتابشناختی آنها در بخش منابع و مراجع ارائه شده‌اند.

جامعه مورد پژوهش

جامعه مورد پژوهش عبارتند از ۹۱۵ نفر از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران و ۳۳۳ نفر از مدیران این نوع کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی که در بیش از ۴۲۴ کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی مشغول به کار هستند.

روش گردآوری داده‌ها

برای جمع‌آوری داده‌ها از روش پرسشنامه‌ای استفاده شده است. از این‌رو، دو نوع پرسشنامه یکی «ویژه مدیران، رؤسا و سرپرستان کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران» و پرسشنامه دیگری با عنوان «ویژه کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی» طراحی که برای کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مورد پیمایش ارسال شدند. هر یک از این پرسشنامه‌ها دارای ۲۱ سؤال هستند که بخش عمده‌ای از آنها در هر دو پرسشنامه یکسان هستند. قلب و ثقل این دو نوع پرسشنامه سؤال ۱۹ است که در آن ۲۸ عنوان درس در شش حوزه ارائه شده‌اند که پاسخ‌دهندگان بر حسب اولویت و با نوشتن شماره یک الی بیست‌وهشت اولویت‌های خود را مشخص کرده‌اند.

روش و ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش، از روش‌های جاری در آمار توصیفی، اعم از محاسبه درصدها، هیستوگرام‌ها و انواع نمودارهای آماری استفاده شده است. برای تعیین اولویت‌های واقعی، ۲۸ عنوان درس در سؤال ۱۹ پرسشنامه ارائه شده و به هر یک از اولویت‌ها یک الی بیست و هشت، از نمره صفر الی ۲۷ داده شده است. سپس با توجه به فراوانی هر اولویت با استفاده از فرمول $\bar{X} = \sum \frac{fixi}{n}$ ، میانگین وزنی برای هر درس و سپس براساس این میانگین وزنی اولویت‌های هر درس تعیین شده است. با استفاده از همین روش، میانگین وزنی برای هر یک از حوزه‌ها نیز مشخص شده است. برای تعیین همبستگی بین نیازهای مهارتی کتابداران و مدیران نیز از فرمول زیر استفاده شده است.

$$r = \frac{\sum_{i=1}^k X_i Y_i - \frac{(\sum_{i=1}^k X_i)(\sum_{i=1}^k y_i)}{n}}{\sqrt{\left[\sum_{i=1}^k X_i^2 - \frac{(\sum_{i=1}^k X_i)^2}{n} \right] \left[\sum_{i=1}^k y_i^2 - \frac{(\sum_{i=1}^k y_i)^2}{n} \right]}}$$

K = ۲۸

X_i و y_i =

اولویت‌ها و گروه‌های مختلف کتابداران و مدیران

خلاصه یافته‌ها و تحلیل‌های نهایی (به جدول‌های شماره ۱ الی ۶ نیز مراجعه نمایید)

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیش از ۳۵ درصد از مدیران مورد بررسی، در کتابخانه‌های دانشکده‌ای و ۳۱ درصد از آنها در کتابخانه‌های تخصصی و ۱۹ درصد در کتابخانه‌های دانشگاهی و ۱۵ درصد در کتابخانه‌های دانشگاهی شاغل هستند. این کتابداران مورد بررسی نیز ۳۸ درصد در کتابخانه‌های دانشکده‌ای، ۲۹ درصد در کتابخانه‌های دانشگاهی و ۲۳ درصد در کتابخانه‌های دانشکده‌ای شاغل هستند. یافته‌های مذکور نشانگر آن است که جامعه مورد پژوهش در کتابخانه‌هایی شاغلند که در زمینه‌هایی تخصصی مشغول به فعالیت هستند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بخش عمده کتابداران در کتابخانه‌هایی شاغل هستند که گرایش موضوعی آنها به ترتیب علوم پزشکی و علوم انسانی و حتی مهندسی است. و مدیران کمترین تعداد از جامعه مورد پژوهش در کتابخانه‌هایی با گرایش موضوعی هنر شاغل هستند که دلیل عمده آن مقدار کم کتابخانه‌های دانشگاهی یا دانشکده‌ای در زمینه هنر است.

از نظر جنسیت جامعه مورد پژوهش، ۵۳ درصد از مدیران را مردان و ۴۷ درصد را زنان تشکیل می‌دهند ولی ۷۷ درصد کتابداران را زنان و تنها ۲۳ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. این امر نشانگر آن است که در بخش مدیریت کتابخانه‌ها تنها با اختلاف ۸ درصد مردان بیشتر از زنان هستند ولی کتابداران زن حدود ۳/۲ برابر مردان هستند که نشان از غالب بودن جامعه زنان در کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی ایران است.

از نظر سنی، ۳۲ درصد از جامعه مدیران بین ۲۵ الی ۳۵ سال سن دارند که حدود ۵ درصد از آنان ۵۰ تا ۶۰ ساله‌اند این امر نشان می‌دهد که حدود $\frac{1}{3}$ از مدیران کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران جوان هستند. این امر در مورد کتابداران نیز صادق است با این تفاوت که حدود ۵۲ درصد یا نیمی از جامعه مورد پژوهش بین ۲۵ الی ۳۵ سال سن دارند که نشان از جوان بودن این جامعه است.

از نظر تحصیلی، بیش از ۳۷ درصد از مدیران دارای مدرک کارشناسی، حدود ۳۴ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد، حدود ۱۳ درصد دارای مدرک دکتری، حدود ۱۰ درصد دارای مدرک کاردانی و حدود ۷ درصد نیز دارای تحصیلات دیپلم و حوزوی هستند. از نظر تخصص کتابداری، حدود ۴۰ درصد از کتابخانه‌ها توسط مدیرانی اداره می‌شود که دارای تحصیلات کتابداری هستند و ۶۰ درصد از کتابخانه‌های مورد بررسی با مدیرانی غیرمتخصص اداره می‌شوند. این امر نشانگر این

واقعیت است که جامعه کتابداران نتوانسته‌اند هنوز هم در رشته تخصصی خود مدیریت‌ها را به طور کامل به دست آورند. به طور قطع عوامل مختلفی باعث به وجود آمدن چنین روندی شده‌اند که نیازمند پژوهشی خاص است ولی به نظر می‌رسد که دلیل اصلی آن اعتبار این رشته و توانایی‌های فارغ‌التحصیلان این رشته در کسب اعتبارات لازم باشد.

از نظر تحصیلی، بیش از ۶۲ درصد از کل جامعه مورد پژوهش را کتابداران با تحصیلات کارشناسی، ۱۵ درصد را کتابداران با تحصیلات کاردانی، حدود ۱۳ درصد را کتابداران دیپلم و حدود ۹ درصد را کتابداران با تحصیلات کارشناسی ارشد تشکیل می‌دهند. کمترین درصد مربوط به کتابداران با تحصیلات دکتری است که تنها ۵ درصد را شامل می‌شود. از نظر تخصصی، بیش از ۵۰ درصد از کل جامعه را کسانی تشکیل می‌دهند که دارای تحصیلات کتابداری هستند و ۵۰ درصد بقیه را افرادی با تحصیلات غیرکتابداری یا دیپلم تشکیل می‌دهند. این امر نشانگر این واقعیت است که بیش از نیمی از کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران، در بخش‌های تخصصی خود (پست کتابدار) از افرادی با تحصیلات غیرکتابداری بهره می‌گیرند که برای جامعه کتابداری و نظام آموزشی کتابداری جای بحث و تأمل فراوان دارد که چرا نظام آموزش عالی با صرف هزینه‌های زیاد نسبت به تربیت کتابداران اقدام کرده ولی در هنگام احراز پست‌های تخصصی و مدیریتی از نیروهای با تخصص‌های دیگر استفاده می‌کند. به نظر می‌رسد برای دسترسی به پاسخ این سؤال باید پژوهش‌هایی نیز در این زمینه انجام گیرد. از نظر محل فراغت از تحصیل، بیش از ۷۴ درصد از مدیران از دانشگاه‌های دولتی ایران، ۱۱ درصد از دانشگاه آزاد، و ۹ درصد از دانشگاه‌های خارج فارغ‌التحصیل شده‌اند. بیش از ۸۴ درصد از کتابداران از دانشگاه‌های دولتی ایران، ۱۴ درصد از دانشگاه آزاد و ۲ درصد از دانشگاه‌های خارج فارغ‌التحصیل شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که اکثریت کتابداران و مدیران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی را فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های دولتی ایران تشکیل می‌دهند.

از نظر مدت زمان تصدی مسئولیت کتابخانه، بیش از ۴۱ درصد از مدیران بین یک الی سه سال است که مسئولیت کتابخانه را به عهده داشته‌اند و در مجموع حدود ۶۰ درصد از کل جامعه مورد پژوهش بین یک الی ۶ سال سابقه مدیریت کتابخانه را به عهده دارند که کم سابقه‌ترین مدیران این نوع کتابخانه‌ها هستند. یعنی بیش از ۶۰ درصد از مدیران این کتابخانه‌ها از حدود سال ۱۳۷۰ به بعد مسئولیت کتابخانه را به عهده داشته‌اند. کتابداران مورد بررسی از نظر سابقه کار دارای پراکندگی بیشتری نسبت به مدیران هستند بدین معنا که بیش از ۴۳ درصد از کتابداران بین ۱ تا ۶ سال و

سپس حدود ۲۱ درصد بین ۶ الی ۹ سال سابقه کار دارند. نتایج حاصل از سابقه کار مدیران و کتابداران و هرم سنی آنها نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از مدیران و کتابداران این نوع کتابخانه‌ها از فارغ‌التحصیلان جوان هستند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیش از ۶۹ درصد از کتابداران به صورت رسمی در استخدام کتابخانه‌ها هستند و ۱۸ درصد به صورت پیمانی که نشان می‌دهد در مجموع بیش از ۸۷ درصد از کتابداران به صورت بلند مدت در استخدام کتابخانه‌ها هستند. این امر نشانگر این واقعیت است که سرمایه‌گذاری بر روی آموزش‌های ضمن خدمت کتابداران این کتابخانه‌ها در دراز مدت از نظر ارتقای کیفی و بهره‌وری نیروی انسانی بسیار مقرون به صرفه است.

از نظر دوره‌های آموزشی طی شده توسط مدیران و کتابداران، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۵۳ درصد از مدیران هیچ‌گونه دوره کتابداری نگذرانده‌اند و بیش از ۲۸ درصد از آنان تنها یک یا دو دوره را طی کرده‌اند. همچنین یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۴۶ درصد از جامعه کتابداران هیچ‌گونه دوره‌ای را طی نکرده‌اند و ۴۰ درصد از آنان نیز یک یا دو دوره را طی کرده‌اند. نتایج حاصل نشان می‌دهد که حدود نیمی از مدیران و کتابداران هیچ‌گونه دوره کتابداری را طی نکرده‌اند که خود بیانگر ضرورت طراحی و برنامه‌ریزی جدی برای آموزش‌های ضمن خدمت این افراد است.

در زمینه ضرورت کسب مهارت‌های جدید برای مدیران و کتابداران، مدیران این امر را ضروری دانسته‌اند. و کتابداران نیز با ۹۹ درصد پاسخ مثبت کسب مهارت‌های جدید را یک ضرورت دانسته‌اند نتایج نشان می‌دهد که با قاطعیت می‌توان اعلام کرد که نهادهای ذی‌ربط باید در جهت طراحی و برگزاری دوره‌های ضمن خدمت مورد نظر اقدامات لازم را انجام دهند.

از نظر دلایل ضرورت کسب مهارت‌های جدید، مدیران و کتابداران مجموعه عوامل تحولات فن‌آوری اطلاعات، تنوع و افزایش نیازهای استفاده‌کنندگان، نقص برنامه‌های رسمی دانشگاهی و کسب جایگاه مهم‌تر و ارتقای علمی و شغلی را دلیل اصلی ضرورت کسب مهارت‌های جدید قلمداد کرده‌اند. اما به‌طور منفرد تحولات فن‌آوری را مهم‌ترین عامل ضرورت کسب مهارت‌های جدید اعلام نموده‌اند. از نظر مدیران و کتابداران، نقص برنامه‌های رسمی دانشگاهی کم‌اهمیت‌ترین عامل برای کسب مهارت‌های جدید قلمداد شده است. این امر نشان می‌دهد که از نظر جامعه مذکور دروس و سرفصل آن‌ها دارای نقص و کمبود نیست بلکه احتمالاً نحوه ارائه و میزان استفاده از تجهیزات و کارگاه‌هاست که باعث به‌وجود آمدن ضرورت کسب مهارت‌های جدید شده است. به هر حال همان‌طور که در یافته‌های پژوهش مشخص است تحولات فن‌آوری اطلاعات

مهم‌ترین عامل است که خود بر نحوه ارائه دروس در مقاطع مختلف تحصیلی کتابداران نیز تأثیر گذاشته و باعث شده تا نیازمند کسب مهارت‌های جدید شوند.

از نظر مدیران کتابخانه‌ها عمده‌ترین مشکل و مانع برای رفع نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های تحت مدیریت آن‌ها کمبود نیرو و سپس مشکلات اداری و مالی است. با توجه به یافته‌های پژوهش معلوم می‌گردد که کتابخانه‌های مورد پژوهش هر یک به نحوی دچار کمبود نیرو هستند که برای اعزام آنها براساس دوره‌های کوتاه مدت دچار مشکل می‌شوند.

۶۴ درصد مدیران، برگزاری کلاس‌ها در منطقه نزدیک کتابخانه یعنی خارج از تهران را مناسب دانسته‌اند و ۳۶ درصد از آنها برگزاری کلاس‌ها در تهران را مناسب دانسته‌اند. ۶۵ درصد کتابداران نیز برگزاری کلاس‌ها در منطقه نزدیک به کتابخانه را مناسب دانسته‌اند. لازم به ذکر است که از ۴۲۴ کتابخانه مورد بررسی، تعداد ۲۴۴ مورد یعنی ۵۳ درصد در خارج از تهران قرار دارند که با نظر مدیران و کتابداران در مورد برگزاری کلاس‌ها در خارج از تهران همخوانی دارد.

از نظر مدیران، استخدام کارشناسان کتابداری در اولویت اول، کارشناس ارشد کتابداری در اولویت دوم و کاردانی کتابداری در اولویت سوم است و بالاخره کتابدار دارای دکتری کتابداری در اولویت آخر قرار دارد.

از نظر مدیران، حوزه مرجع‌شناسی و خدمات مرجع با دو عنوان درس در اولویت اول قرار دارد. سپس حوزه رایانه و فن‌آوری اطلاعات با اختلاف بسیار ناچیزی در اولویت دوم و سپس حوزه انتخاب و تهیه مواد و پس از آن حوزه نشریات ادواری قرار دارد. حوزه ساماندهی مواد در اولویت پنجم و بالاخره حوزه سایر دروس در اولویت آخر قرار دارد. از نظر کتابداران نیز دقیقاً حوزه‌هایی به ترتیب دارای اولویت هستند که همخوانی کاملاً نزدیکی با یکدیگر نشان می‌دهند.

به دلایل زیر حوزه مرجع‌شناسی و خدمات مرجع در اولویت اول قرار گرفته‌اند:

الف) به دلیل اینکه کتابخانه‌های مورد بررسی، دانشگاهی و تخصصی بوده‌اند بدیهی است که مرجع‌شناسی به‌ویژه مرجع‌شناسی تخصصی در آنها از اهمیت زیادی برخوردار است.

ب) بخش‌های عمده‌ای از کتابداران و مدیران با تحصیلات غیرکتابداری به ویژه با مقاطع تحصیلی کارشناسی به پایین، درس مرجع‌شناسی تخصصی و عمومی را در اولویت‌های اول و دوم قرار داده‌اند که این امر باعث شده است که این حوزه از اولویت اول در کل جامعه کتابداران و مدیران برخوردار شود. زیرا بیش از نیمی از کتابداران و مدیران مورد پژوهش، دارای مدرک تحصیلی غیرکتابداری هستند. بدین معنا که از نظر مدیران و کتابداران با مدرک تحصیلی کتابداری

و از کاردان به بالا اولویت‌های اول، فن‌آوری اطلاعات و آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه بوده است و لی به دلیل اینکه تعداد آنها نسبت به کل جامعه کمتر است باعث شده تا حوزه فن‌آوری اطلاعات و رایانه در اولویت دوم قرار گیرد. که با مراجعه به ماتریس مقایسه اولویت‌ها کاملاً مشهود است. (ج) به دلیل مشکلات ارزی و مالی که کتابخانه‌ها با آن مواجه هستند بخش عمده‌ای از منابع مرجع عمومی و اختصاصی روزآمد نبوده و خریداری نشده‌اند که این امر باعث شده تا کارکنان این کتابخانه‌ها نیازمند آشنایی با مراجعه جدید و روزآمد گردند.

از نظر کل جامعه مدیران پنج درس فن‌آوری اطلاعات، آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه، آشنایی با مراجع تخصصی، مبانی رایانه، ذخیره و بازیابی اطلاعات در اولویت‌های اول تا پنجم قرار دارند. از نظر کل جامعه کتابداران پنج درس فن‌آوری اطلاعات، آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه، آشنایی با مراجع تخصصی، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی و مبانی رایانه در اولویت‌های اول تا پنجم قرار دارند. همان‌طور که از یافته‌های مذکور مشخص می‌شود نیازهای کتابداران و مدیران بسیار به یکدیگر نزدیک است و ضریب همبستگی بین این دو گروه مساوی ۹۷ درصد است که همبستگی بسیار قوی را نشان می‌دهد. بدین معنا که با دانستن نیازهای یک گروه، نیازهای گروه دیگر را می‌توان با احتمال بسیار زیاد پیش‌بینی کرد. در واقع این نوع همبستگی نشان می‌دهد که در طراحی‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی می‌توان به‌طور یکسان برای هر دو گروه برنامه‌ریزی کرد. به هر حال یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دروس مرتبط با حوزه فن‌آوری اطلاعات و رایانه و دروس مراجع تخصصی و عمومی در اولویت‌های اول قرار دارند و باید در جهت رفع این نیازها برنامه‌ریزی کرد.

با مقایسه اولویت‌های دروس از نظر مدیران و کتابداران با مقاطع مختلف تحصیلی کتابداری و غیرکتابداری مشخص شد که مدیران و کتابداران دارای تحصیلات کتابداری با وجود اینکه فارغ‌التحصیل مقاطع مختلف از کاردانی تا دکترا هستند ولی نیازهای آنها تقریباً همسان و عمدتاً بر دروس حوزه فن‌آوری اطلاعات و رایانه متمرکز است. این امر با محاسبه ضرایب همبستگی بین گروه‌های مختلف کتابداران و مدیران و مقایسه آنها با یکدیگر مشهود است. بدین معنا که ضرایب همبستگی بین گروه‌های مختلف با مدارک تحصیلی کتابداری، اعم از مدیر یا کتابدار، همیشه بالاتر از ۸۰ درصد است که نشان می‌دهد از همبستگی قوی برخوردار هستند. اما مدیران و کتابداران با مقاطع مختلف تحصیلی غیرکتابداری از نظر اولویت، همسانی ضعیفی را نشان می‌دهند. بدین معنا که ضرایب همبستگی میان گروه‌های مختلف با مدارک تحصیلی غیرکتابداری بین ۵۰ درصد تا

۷۰ درصد متغیر است و در بعضی موارد حتی پایین تر از ۵۰/۰ نیز می‌رسد که نشان می‌دهد که نوعی عدم همسانی میان مدیران و کتابداران با مدارک تحصیلی غیرکتابداری از نظر اولویت‌ها وجود دارد. برای مثال می‌توان ضرایب همبستگی بین گروه‌های زیر را مد نظر قرار داد که اهمیت فراوانی دارند: الف) ضرایب همبستگی بین مدیران دارای دکترای غیرکتابداری و دکترای کتابداری ۰/۰۲۴ است که همبستگی بسیار ضعیفی را نشان می‌دهد. این روند نشان می‌دهد که مدیریت کتابخانه‌ها از نظر این دو گروه تا چه حد متفاوت است. یعنی یک مدیر دارای دکترای غیرکتابداری روندها و نیازهای دیگر را مد نظر قرار می‌دهد که با یک دکترای کتابداری تفاوت اساسی دارد. لازم به ذکر است که بخش عمده‌ای از مدیران دارای دکترای غیرکتابداری اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها هستند که به دلیل بهره‌گیری از امکانات و تسهیلات مادی مثل حق مدیریت کتابخانه این نوع مدیریت‌ها را پذیرفته و چندان توجهی به امور تخصصی در کتابخانه ندارند.

ب) ضریب همبستگی بین یک کتابداری دکترای غیرکتابدار و یک کتابدار کارشناسی ارشد کتابداری ۴۶ درصد است که نشان از همبستگی ضعیف بین این دو گروه دارد.

ج) ضریب همبستگی بین مدیران و کتابداران دارای دکترای غیرکتابداری ۵۱ درصد است که نشان از همبستگی ضعیف بین این دو گروه دارد.

د) ضریب همبستگی بین مدیران و کتابداران دارای کارشناسی ارشد غیرکتابداری نیز ۴۹ درصد است که نشان از همبستگی ضعیف بین این دو گروه دارد.

ه) ضریب همبستگی بین مدیران و کتابداران کاردانی غیرکتابداری نیز ۶۹ درصد است که نشان از همبستگی متوسط بین این دو گروه دارد.

و) ضریب همبستگی بین مدیران دارای کاردانی کتابداری و غیرکتابداری نیز ۵۷ درصد است که نشان از همبستگی ضعیف بین این دو گروه دارد. یعنی هر یک از آنها به‌عنوان مدیر یک کتابخانه نظرهای متفاوتی در مورد نیازها و بالتبع مدیریت و روندهای کتابخانه دارند.

به هر حال، نتایج پژوهش و ضرایب همبستگی‌ها نشان می‌دهد هر چه کتابداران و مدیران از نظر مقطع تحصیلی و مدرک تحصیلی به یکدیگر نزدیکتر باشند، نیازها و دیدگاه‌های آنها همسوتر است و هر چه از نظر مدرک تحصیلی متفاوت‌تر باشند نیازها و دیدگاه‌های آنها پراکنده و بعضاً متناقض است.

با وجود آنکه بخش عمده‌ای از کتابداران در بخش‌های فهرست‌نویسی مشغول به کار هستند ولی یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که این گروه از نظر فهرست‌نویسی منابع چاپی به‌ویژه انواع

رده‌بندی‌ها مشکلی ندارند. به نظر می‌رسد که به دلیل تأکید بر دروس فهرست‌نویسی و رده‌بندی در آموزش‌های رسمی دانشگاهی و ارائه کتاب‌شناسی ملی و استفاده از رایانه برای تهیه فهرست‌برگه‌ها، تا حدی زیادی این نیاز مرتفع شده باشد.

در مجموع، نیازهای مهارتی کتابداران و مدیران دارای مدارک تحصیلی کارشناسی به بالا، به‌ویژه با مدارک کتابداری، عمدتاً بر دروس فن‌آوری اطلاعات، آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه، آشنایی با مراجع تخصصی، مبانی رایانه، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی متمرکز است و کتابداران و مدیران دارای مدارک تحصیلی کاردانی و پایین‌تر نیازمند دروس مراجع تخصصی و عمومی، انتخاب و تهیه مواد دیداری - شنیداری و نرم‌افزاری، فهرست‌نویسی منابع دیداری - شنیداری، مبانی رایانه و آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه هستند.

پیشنهادها

۱. با توجه به تعیین نیم‌رخ از نیروی انسانی کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران و شناسایی نیازهای مهارتی آنها پیشنهاد می‌شود تا پژوهش‌های مشابهی در مورد کتابخانه‌های دیگر، اعم از کتابخانه‌های عمومی، مدارس و غیره انجام شود تا در مجموع، نیازهای مهارتی نیروی انسانی شاغل در کتابخانه‌ها کشف شود.

۲. با توجه به اینکه طی پژوهش حاضر نیازهای مهارتی ۹۱۵ نفر کتابدار و ۳۳۳ نفر مدیر در مقاطع مختلف تحصیلی و با مدارک کتابداری و غیرکتابداری به‌طور تفکیکی تعیین شده است و با توجه به اینکه بیش از ۷۰ درصد از جامعه مورد پژوهش، کتابخانه ملی را مناسب‌ترین نهاد برای رفع این نیازها معرفی کرده‌اند، پیشنهاد می‌شود تا کتابخانه ملی با طراحی و برنامه‌ریزی‌های جامع در جهت برگزاری دوره‌های مورد نظر اقدام کند. در حال حاضر هر یک از پرسشنامه‌ها به‌عنوان نوعی ثبت‌نام محسوب می‌شود. در واقع جامعه مورد پژوهش، به‌ویژه کتابداران، به شدت علاقه‌مند و منتظر هستند تا در آینده‌ای نزدیک کتابخانه ملی در کنار ارائه آموزش‌های عمومی در مرکز آموزش عالی کتابخانه ملی نسبت به برگزاری دوره‌های پیشرفته‌تر و منطبق با نیازهای جدید آنها اقدام کند.

۳. پرسشنامه‌های تکمیل شده منبعی بسیار مناسب برای چند پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری است که در صورت لزوم و با تأیید معاونت پژوهشی کتابخانه ملی، می‌تواند در اختیار پژوهشگران قرار گیرد.

۴. با توجه به اینکه در حال حاضر کتابخانه ملی و کمیته کتابداری و اطلاع‌رسانی معاونت

پژوهشی وزارت بهداشت و درمان تنها نهادهای دولتی هستند که در زمینه برگزاری دوره‌های کوتاه مدت برای کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی فعال هستند پیشنهاد می‌شود تا کتابخانه ملی با هماهنگی با کمیته مذکور در جهت ارتقای کیفی مهارت‌های کتابداران و مدیران کتابخانه‌های مورد پژوهش اقدام کند. لازم به ذکر است که در حال حاضر هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی نیز برای کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی دوره‌های عمومی برگزار می‌کند.

۵. با وجود ضرورت کسب مهارت‌های جدید برای کتابداران و مدیران، درصد کمی از فارغ‌التحصیلان کتابداری نقص برنامه‌های رسمی و دانشگاهی را دلیل ضرورت کسب مهارت‌های جدید می‌دانند. به نظر می‌رسد که سرفصل دروس در دوره‌های کتابداری مناسب باشد و عامل اصلی، نحوه ارائه و عدم امکانات لازم برای تدریس دروس است. پیشنهاد می‌شود تا در این زمینه نیز پژوهشی انجام شود.

۶. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیش از نیمی از مدیران و کتابداران شاغل در این نوع کتابخانه‌ها دارای تحصیلات غیرکتابداری هستند. با توجه به صرف هزینه‌های سنگین برای تربیت کتابداران در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و عدم به کارگیری این فارغ‌التحصیلان در مشاغل تخصصی خود، پیشنهاد می‌شود تا در این زمینه نیز پژوهشی صورت گیرد تا کم و کیف و دلایل به وجود آمدن چنین وضعیتی روشن شود.

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد جنسیت مدیران در مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی

مقطع و رشته تحصیلی	فراوانی و درصد مردان	فراوانی و درصد زنان	جمع فراوانی (درصد)
دکترای کتابداری	۶ (۱۰۰٪)	—	۶ (۱۰۰٪)
دکترای غیرکتابداری	۳۳ (۸۷٪)	۵ (۱۳٪)	۳۸ (۱۰۰٪)
کارشناسی ارشد کتابداری	۲۸ (۴۴٪)	۳۶ (۵۶٪)	۶۴ (۱۰۰٪)
کارشناسی ارشد غیرکتابداری	۳۱ (۶۶٪)	۱۷ (۳۴٪)	۴۸ (۱۰۰٪)
کارشناسی کتابداری	۱۶ (۱۰۰٪)	۳۴ (۷۷٪)	۵۰ (۱۰۰٪)
کارشناسی غیرکتابداری	۲۹ (۴۰٪)	۴۴ (۶۰٪)	۷۳ (۱۰۰٪)
کاردانی کتابداری	۷ (۵۰٪)	۷ (۵۰٪)	۱۴ (۱۰۰٪)
کاردانی غیرکتابداری	۱۰ (۷۱٪)	۵ (۲۹٪)	۱۵ (۱۰۰٪)
دیپلم	۸ (۳۶٪)	۱۳ (۶۴٪)	۲۱ (۱۰۰٪)
حوزوی	۲ (۱۰۰٪)	—	۲ (۱۰۰٪)

جدول ۲. اولویت‌های دروس از نظر کل جامعه مدیران

فن آوری اطلاعات (اولویت اول)
آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه (اولویت دوم)
آشنایی با مراجع تخصصی (اولویت سوم)
مبانی رایانه (اولویت چهارم)
ذخیره و بازیابی اطلاعات (اولویت پنجم)
آشنایی با نظام‌های عامل (Windows, Dos) (اولویت ششم)
خدمات مرجع (اولویت هفتم)
فهرست‌نویسی منابع چاپی و نسخ خطی (اولویت هشتم)
انتخاب و تهیه مواد چاپی (اولویت نهم)
رده‌بندی کنگره (اولویت دهم)
آشنایی با مراجع عمومی (فارسی، لاتین، عربی) (اولویت یازدهم)
آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی (اولویت دوازدهم)
انتخاب و سفارش نشریات ادواری (اولویت سیزدهم)
سازماندهی و نگهداری نشریات ادواری (اولویت چهاردهم)
انتخاب و تهیه مواد دیداری و شنیداری و نرم‌افزاری (اولویت پانزدهم)
نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی (اولویت شانزدهم)
فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع دیداری و شنیداری (اولویت هفدهم)
آشنایی با شبکه‌های اطلاع‌رسانی محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی (اولویت هیجدهم)
داده‌پردازی (اولویت نوزدهم)
مدیریت کتابخانه و مراکز اطلاع‌رسانی (اولویت بیستم)
رده‌بندی NLM (علوم پزشکی) (اولویت بیست‌ویکم)
رده‌بندی دیویی (اولویت بیست‌ودوم)
زبان تخصصی کتابداری (اولویت بیست‌وسوم)
حفاظت و نگهداری منابع کتابخانه (اولویت بیست‌وچهارم)
روابط عمومی کتابخانه (اولویت بیست‌وپنجم)
کاربردهای آمار در کتابخانه (اولویت بیست‌وششم)
روش‌های تحقیق در کتابداری (اولویت بیست‌وهفتم)
مدیریت آرشیو (اولویت بیست‌وهشتم)

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد جنسیت کتابداران در مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی

مقطع و رشته تحصیلی	فراوانی و درصد مردان	فراوانی و درصد زنان	جمع فراوانی (درصد)
دکتری کتابداری	۱ (۱۰۰٪)	—	۱ (۱۰۰٪)
دکتری غیرکتابداری	۴ (۱۰۰٪)	—	۴ (۱۰۰٪)
کارشناسی ارشد کتابداری	۱۰ (۱۴٪)	۶۱ (۸۶٪)	۷۱ (۱۰۰٪)
کارشناسی ارشد غیرکتابداری	۲ (۱۱٪)	۱۵ (۸۹٪)	۱۷ (۱۰۰٪)
کارشناسی کتابداری	۶۸ (۲۳۵٪)	۲۲۱ (۷۶/۵٪)	۲۸۹ (۱۰۰٪)
کارشناسی غیرکتابداری	۶۴ (۲۳٪)	۲۱۴ (۷۷٪)	۲۷۸ (۱۰۰٪)
کاردانی کتابداری	۱۵ (۱۵/۵٪)	۸۱ (۸۴/۵٪)	۹۶ (۱۰۰٪)
کاردانی غیرکتابداری	۹ (۲۳/۵٪)	۳۱ (۷۷/۵٪)	۴۰ (۱۰۰٪)
دیپلم	۳۲ (۲۶/۵٪)	۸۸ (۷۳/۵٪)	۱۲۰ (۱۰۰٪)

جدول ۴. اولویت‌های دروس از نظر کل جامعه کتابداران

فن‌آوری اطلاعات (اولویت اول)
آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه (اولویت دوم)
آشنایی با مراجع تخصصی (اولویت سوم)
آشنایی با بانکهای اطلاعاتی (اولویت چهارم)
مبانی رایانه (اولویت پنجم)
ذخیره و بازیابی اطلاعات (اولویت ششم)
خدمات مرجع (اولویت هفتم)
آشنایی با مراجع عمومی (فارسی، لاتین، عربی) (اولویت هشتم)
انتخاب و تهیه مواد چاپی (اولویت نهم)
انتخاب و سفارش نشریات ادواری (اولویت دهم)
آشنایی با نظام‌های عامل (Windows, Dos) (اولویت یازدهم)
فهرست‌نویسی منابع چاپی و نسخ خطی (اولویت دوازدهم)
رده‌بندی کنگره (اولویت سیزدهم)
انتخاب و تهیه مواد دیداری، شنیداری، و نرم‌افزاری (اولویت چهاردهم)
نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی (اولویت پانزدهم)
سازماندهی و نگهداری نشریات ادواری (اولویت شانزدهم)
فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع دیداری و شنیداری (اولویت هفدهم)
آشنایی با شبکه‌های اطلاع‌رسانی محلی، ملی، منطقه‌ای، و بین‌المللی (اولویت هیجدهم)
داده‌پردازی (اولویت نوزدهم)
مدیریت کتابخانه و مراکز اطلاع‌رسانی (اولویت بیستم)
زبان تخصصی کتابداری (اولویت بیست و یکم)
رده‌بندی NLM (علوم پزشکی) (اولویت بیست دوم)
رده‌بندی دیویی (اولویت بیست و سوم)
روش‌های تحقیق در کتابداری (اولویت بیست و چهارم)
حفاظت و نگهداری منابع کتابخانه (اولویت بیست و پنجم)
روابط عمومی کتابخانه (اولویت بیست و ششم)
کاربردهای آمار در کتابخانه (اولویت بیست و هفتم)
مدیریت آرشیو (اولویت بیست و هشتم)

جدول ۵. مقایسه اولویت‌های مدرس از نظر مدیران و کتابداران مناطق و رشته‌های مختلف تحصیلی
اولویت اول تا بیست و هشتم

ردیف	مدیران کتابخانه‌ها		رشته کتابداری		کتابداران		رشته کتابداری		مدیران و کتابداران مناطق و رشته‌های مختلف نام درس	رتبه	
	غیرکتابداری	کتابداری	غیرکتابداری	کتابداری	غیرکتابداری	کتابداری	غیرکتابداری	کتابداری			
۱	۹	۱۰	۱۸	۶	۱۴	۲۷	۶	۱۹	۹	۱	انتخاب و تهیه مواد چاپی
۲	۱۵	۱۷	۱۹	۱۰	۱۹	۱۷	۱۰	۱۷	۱۶	۱۵	انتخاب و تهیه مواد دیداری و شنیداری و ...
۳	۸	۹	۱۲	۵	۴	۲۸	۴	۱۵	۱۵	۱۱	فهرست‌نویسی منابع چاپی و نسخ خطی
۴	۱۷	۱۹	۱۷	۱۲	۳	۱۳	۱۹	۱۲	۱۹	۱۶	فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع دیداری و ...
۵	۱۰	۱۴	۹	۱۶	۷	۲۴	۱۸	۱۲	۱۴	۱۳	رده‌بندی کنگره
۶	۲۲	۲۳	۲۵	۲۳	۸	۲۵	۲۳	۲۲	۲۶	۲۴	رده‌بندی دبیری
۷	۲۱	۲۸	۲۰	۲۱	۱۵	۲۲	۲۱	۲۲	۲۸	۲۲	رده‌بندی NLM (علوم پزشکی)
۸	۱۶	۱۶	۲۳	۱۸	۱۳	۶	۱۳	۱۹	۱۱	۱۷	نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی
۹	۳	۲	۵	۱	۱	۲۰	۳	۸	۵	۲	آشنایی با مراجع تخصصی
۱۰	۱۱	۱۲	۱۴	۱۷	۸	۲۳	۱۶	۱۱	۱۲	۷	آشنایی با مراجع عمومی (انجمن، انجمن، عربی)

جدول ۴. مقایسه اولویت‌های مدرس از نظر مدیران و کتابداران مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی
اولویت اول تا پنجم

ردیف	کتابداران			مدیران کتابخانه‌ها			نام درس
	رشته کتابداری	غیر کتابداری	رشته کتابداری	غیر کتابداری	رشته کتابداری	کتابداری	
۱	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	انتخاب و تهیه مواد چاپی
۲	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	انتخاب و تهیه مواد دیداری و ...
۳	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	فهرست‌نویسی منابع چاپی و نسخ خطی
۴	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع دیداری ...
۵	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	رده‌بندی کنگره
۶	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	رده‌بندی دیویی
۷	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	رده‌بندی NLM (علوم پزشکی)
۸	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	هماهنگسازی و چکیده‌نویسی
۹	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	آشنایی با مراجع تخصصی
۱۰	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناس	آشنایی با مراجع عمومی (فارسی، لاتین، عربی)

فهرست مأخذ

۱. اردلان، رضا، "بررسی ضرورت آموزش ضمن خدمت کتابداران شاغل در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های تابعه وزارت فرهنگ و آموزش عالی ایران"، پایان‌نامه دفاع شده در سال ۱۳۷۳ در دانشگاه تربیت مدرس با راهنمایی خانم دکتر مهرانگیز حریری.
 ۲. صیامیان، حسن، بررسی وضعیت نیروی انسانی در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه علوم پزشکی کشور و مقایسه آن با استانداردهای نیروی انسانی ACRC"، پایان‌نامه دفاع شده در سال ۱۳۷۴ در دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی با راهنمایی آقای دکتر عباس حریری.
 ۳. حریری، مهرانگیز، "تحلیلی بر نیازهای آموزشی کتابداران علوم پزشکی در ایران"، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، سال سوم، شماره ۹ ص. ۶۱-۷۴.
- Freeman, M. "Education and Training for Library and Information Services in the U.K: A Broad-Overview of Some Trends and Issues" in *New Library Word*, 24 (1108) 1993-P.12-14.
- Keenan, S. "Brain Train; Professional Education and Training Requirments in Developing Countires", in *British Library Research and Development BLRD Report*, 8067, 1991, P.41.
- Liweiming, "Professional Education for Library and Information perssonel in China", in *International Library Review*, 21 (27 Apr 89, P. 263-273).
- Mangla, P.B. "Library and Information Science Education in India: Trends and Issues", in *Granthana*, 1(2) July 90, PP.29-49.